

ใบความรู้ เรื่อง ทักษะธาตุและหลักการออกแบบในงานทัศนศิลป์
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง การวิเคราะห์ผลงาน
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑-๓ เรื่อง การวิเคราะห์ผลงาน
รายวิชา ศิลปะ (ทัศนศิลป์) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ทัศนธาตุ ประกอบด้วย

๑. เส้น สร้างอารมณ์และความรู้สึก

เส้น (line) หมายถึงการนำจุดมาวางเรียงต่อเนื่องกัน หรือการลากเส้นระหว่างจุดหรือการขีดเป็นริ้วรอยต่างๆ เส้นเป็นพื้นฐานสำคัญของการวาดภาพ เพราะสามารถใช้ในการร่างภาพ เขียนรูปร่าง รูปทรง ใช้ในการแรเงา และนำมาจัดองค์ประกอบ หรือใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการประดิษฐ์สร้างสรรค์งานใดๆ ก็ได้

เนื่องจากเส้นให้ความรู้สึกต่ออารมณ์จิตใจของมนุษย์ เราจึงสามารถนำเส้นมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะที่ให้คุณค่าทางความงามและอารมณ์ความรู้สึกได้โดยง่าย

สีลาของเส้นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เส้นในสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้จังหวะสีลาของเส้นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นแรงบันดาลใจและเป็นแม่แบบให้คนเรานำเส้นมาสร้างสรรค์งานศิลปะได้

ลีลาของเส้นในงานทัศนศิลป์ ที่มนุษย์นำมาจัดองค์ประกอบทำให้เกิดคุณค่าทางความงาม

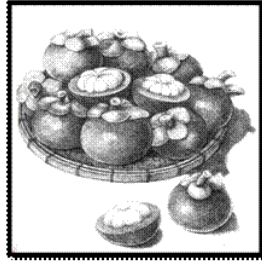
๒. น้ำหนัก หรือแสงเงา สร้างมิติและความงาม

น้ำหนัก (valve) หมายถึง ค่าของแสงและเงาที่ทำให้ภาพพึงปรากฏ มีน้ำหนักอ่อนแก่ และมีมิติหรือมีความตื้นลึก ซึ่งมีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกของมนุษย์ แต่เดิมเรารู้จักกันแต่เรื่องของแสงเงาซึ่งเป็นส่วนประกอบพื้นฐานของงานทัศนศิลป์

แสงเงา (light & shade) หมายถึง ลักษณะของแสงที่ส่องมากระทบวัตถุ ทำให้เกิดแสงสว่างบริเวณที่แสงส่องมากระทบ และเกิดเงาบริเวณที่ไม่ได้รับแสงรวมทั้งเกิดเงาตกทอดของวัตถุนั้นลงบนพื้นในทิศทางตรงกันข้ามกับแสง น้ำหนักและแสงเงามีคุณค่าในการสร้างภาพให้มีมิติความตื้นลึก มีระยะใกล้ไกล มีความเหมือนจริง และเกิดคุณค่าทางความงาม

ค่าน้ำหนักหรือแสงเงาในธรรมชาติ ทำให้เรามองเห็นความตื้นลึก และเกิดแรงบันดาลใจให้เรานำมาถ่ายทอดเป็นงานศิลปะ

งานศิลปะที่มีน้ำหนัก/แสงเงา

๓. ที่ว่าง สร้างความงามอย่างผ่อนคลาย

ที่ว่างหรือบริเวณว่าง (space) หมายถึง ช่องว่างของภาพหรือพื้นที่ว่าง ทั้งในบริเวณล้อมรอบรูปทรง พื้นที่ระหว่างรูปทรงหรือพื้นที่ว่างภายในรูปทรง ซึ่งจะช่วยให้เรามองเห็นภาพที่แลดูที่ปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่อึดอัด และมีคุณค่าทางความงาม

ภาพที่ไม่มีที่ว่างเลยอาจทำให้และดูทึบตัน ขาดมิติ ทำให้อึดอัดไม่สบายตา ไม่สบายใจและมีคุณค่าทางความงามน้อย

ช่องว่างในธรรมชาติ ที่มองดูแล้วปลอดโปร่ง ช่องว่างในงานทัศนศิลป์ซึ่งศิลปินได้ถ่ายทอดไม่ทึบตัน และสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการความงามจินตนาการเป็นงานศิลปะ

๔. รูปร่าง – รูปทรง จากเส้นเป็นภาพ

รูปร่าง (shape) หมายถึง เส้นรอบนอกของวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ คน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น มีลักษณะเป็น ๒ มิติ คือ มีความกว้าง – ยาว

รูปทรง (form) หมายถึง รูปวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ คนสัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น มีลักษณะเป็น ๓ มิติ คือ มีความกว้าง – ยาว – หนา

รูปทรงหรือวัตถุ มีลักษณะเป็น ๓ มิติ

รูปร่างและรูปทรงเป็นส่วนประกอบที่เกิดจากการนำเส้นมาประกอบเป็นรูปภาพ ดังนั้น การฝึกใช้เส้นที่ชำนาญและแม่นยำจะนำมาสู่การเขียนภาพ รูปร่างรูปทรงได้ดี การสังเกตรูปร่างหรือเส้นรอบนอกของวัตถุสิ่งของ จะช่วยให้เราเห็นภาพที่จะวาดได้ชัดเจน และช่วยให้ร่างภาพได้ชัดเจน

รูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏอยู่ในสิ่งแวดล้อมรูปร่างและรูปทรงที่นำมาสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
สี สร้างจุดเด่นและความงาม

๕. สี (colour) หมายถึง ลักษณะความเข้มข้นของแสงที่ส่องมากระทบนัยน์ตาของเราให้เห็นเป็นสีต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องมีแสงสว่างส่องมากระทบวัตถุนั้นๆ เราจึงเห็นสีและความสวยงามได้

สี นั้นว่ามีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์เป็นอย่างมาก และเป็นประโยชน์ในการสร้างงานศิลปะ สร้างจุดเด่นของภาพ และความสวยงามมีชีวิตชีวา

สีให้ความรู้สึกต่างๆ ดังนี้

สีแดง	ความร้อนแรง ความรัก ความตื่นเต้น เร้าใจ อันตราย มีอำนาจ
สีเหลือง	สว่าง เลื่อมใส ครัทธา ความรุ่งเรือง
สีน้ำเงิน	สุภาพ จริงจัง หนักแน่น อดทน ขยัน

สีเขียว	สดชื่น มีชีวิต เจริญงอกงาม
สีส้ม	สดใส ตื่นตัว อบอุ่น
สีม่วง	ลึกลับ ปริศนา โดดเดี่ยว
สีฟ้า	กว้างขวาง นุ่มนวล ประณีต เรียบร้อย
สีน้ำตาล	เก่าแก่ หนักแน่น เจียบขริ่ม
สีดำ	เศร้าใจ ทดหู่ ทุกข์ ลึกลับ มีด
สีขาว	บริสุทธิ์ สะอาด สุกภาพ เรียบร้อย

ภาพสีสันดอกไม้ในธรรมชาติ ภาพทัศนศิลป์

ความงามของสีในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในธรรมชาติรอบตัวเรามีสีสันปรากฏอยู่มากมาย เป็นแรงกระตุ้นความรู้สึกของคนเราให้สดชื่นแจ่มใส มีชีวิตชีวา หรืออาจให้ความรู้สึกเศร้าหมอง เจ็บเหงา แต่ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกแบบใด ก็เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างงานศิลปะได้ทั้งสิ้น

๖. ลักษณะผิว ความงามที่สัมผัสได้

ลักษณะผิว (texture) หมายถึง พื้นผิวของวัตถุที่เรามองเห็นและสัมผัสได้ และให้ความรู้สึกต่ออารมณ์จิตใจแตกต่างกัน เช่น ผิวหยาบให้ความรู้สึกกระด้าง มีมิติ ผิวขรุขระให้ความรู้สึกไม่ราบรื่น มีอุปสรรค น่าตื่นเต้น ผิวละเอียดให้ความรู้สึกนุ่มนวล กลมกลืน อ่อนโยน ผิวมันให้ความรู้สึกโดดเด่น สะท้อนแสง ผิวด้านให้ความรู้สึกราบเรียบ สงบนิ่ง เป็นต้น

ลักษณะผิวในธรรมชาติ ในธรรมชาติที่เราประสบพบเห็นจะมีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกัน เช่น ผิวหยาบของหนังช้าง ผิวขรุขระของเปลือกไม้ ผิวละเอียดของเม็ดทราย ผิวมันของใบไม้ เป็นต้น พื้นผิวในธรรมชาติเหล่านี้เราสามารถนำมาเป็นแนวทางในการเขียนภาพ หรือนำวัสดุเหล่านี้มาสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างงดงามและมีคุณค่า

ลักษณะผิวในธรรมชาติที่สามารถเห็นอยู่ทั่วไป และเร้าความสนใจให้มนุษย์นำมาสร้างงานศิลปะ

ลักษณะผิวในธรรมชาติและลักษณะผิวในงานทัศนศิลป์

หลักการออกแบบที่สำคัญในงานทัศนศิลป์ประกอบด้วย

๑. เอกภาพ (Unity) สิ่งนี้คือเปรียบเทียบได้เสมือนกับการงานศิลปะที่มีจุดประสงค์หรือเป้าหมายในทางเดียวกัน โดยไม่ว่าจะเป็นส่วนประกอบใดๆก็ตามภายในงานศิลปะจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือมีทิศทางเดียวกันนั่นเอง
๒. ความสมดุล (Balance) งานศิลปะนั้นจะต้องมีความสมดุลภายในภาพ โดยสมดุลทั้งในเรื่องของน้ำหนักภายในภาพที่จะต้องไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่งมากจนรู้สึกได้และจะต้องแบ่งสัดส่วนของภาพให้เท่าเทียมกัน แม้ว่าทั้ง ๒ ข้างจะไม่มี ความเหมือนกันก็ตาม แต่ควรจะต้องมีสมดุลในเรื่องของน้ำหนักและจุดสนใจที่เท่ากัน
๓. การเน้นให้เกิดจุดเด่น (Emphasis) งานศิลปะที่ดีนั้นจะต้องมีจุดเด่นที่ช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับภาพ ชื่อเป็นจุดนำสายตาที่จะพาคนที่ได้รับชมงานศิลปะสามารถเข้าถึงความหมายได้ง่ายยิ่งขึ้น
๔. ความกลมกลืน (Harmony) สิ่งนี้จะช่วยทำให้งานศิลปะมีความน่ามอง ละมุนละไม และสบายตา โดยจะต้องกลมกลืนทั้งความหมาย เส้น รูปทรง รูปร่าง สี ขนาด และน้ำหนักไปพร้อมๆกัน
๕. จังหวะ (Rhythm) คือความต่อเนื่องที่เกิดจากการเล่าเรื่องภายในภาพ ทันทีที่ได้มองงานศิลปะที่ดีนั้นจะต้องรู้สึกอยากมองอย่างครบถ้วนและเข้าใจถึงเรื่องราวที่ถูกเล่าจากส่วนต่างๆภายในศิลปะ
๖. สัดส่วน (Proportion) คือ ความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมระหว่างขนาดของ องค์ประกอบที่แตกต่างกัน ทั้งขนาดที่อยู่ในรูปทรงเดียวกันหรือระหว่างรูปทรง และรวมถึงความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่างองค์ประกอบทั้งหลายด้วย ซึ่งเป็นความพอเหมาะพอดี ไม่ มากไม่น้อยขององค์ประกอบ ทั้งหลายที่นำมาจัดรวมกัน ความเหมาะสมของสัดส่วนอาจ พิจารณาจากคุณลักษณะดังต่อไปนี้

๖.๑ สัดส่วนที่เป็นมาตรฐาน จากรูปลักษณะตามธรรมชาติ ของ คน สัตว์ พืช ซึ่งโดยทั่วไป ถือว่า สัดส่วนตามธรรมชาติ จะมีความงามที่เหมาะสมที่สุด หรือจากรูปลักษณะที่เป็นการ สร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น Gold section เป็นกฎในการสร้างสรรค์รูปทรงของกรีก ซึ่งถือว่า "ส่วนเล็กสัมพันธ์กับส่วนที่ใหญ่กว่า ส่วนที่ใหญ่กว่าสัมพันธ์กับส่วนรวม" ทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมีสัดส่วนที่สัมพันธ์กับทุกสิ่งอย่างลงตัว

๖.๒ สัดส่วนจากความรู้สึก โดยที่ศิลปะนั้นไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อความงามของรูปทรงเพียง อย่างเดียว แต่ยังสร้างขึ้นเพื่อแสดงออกถึง เนื้อหา เรื่องราว ความรู้สึกด้วย สัดส่วนจะช่วย เน้นอารมณ์ ความรู้สึก ให้เป็นไปตามเจตนาอารมณ์ และเรื่องราวที่ศิลปินต้องการ ลักษณะเช่น นี้ ทำให้งานศิลปะของชนชาติต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องจากมีเรื่องราว อารมณ์ และ ความรู้สึกที่ต้องการแสดงออกต่าง ๆ กันไป เช่น กรีก นิยมในความงามตามธรรมชาติเป็น อุดมคติ เน้นความงามที่เกิดจากการประสานกลมกลืนของรูปทรง จึงแสดงถึงความเหมือน

๗. ความขัดแย้ง (Contrast) ความขัดแย้งนั้นมักจะทำให้เราเห็นสิ่งชัดเจนจากอีกสิ่งหนึ่งอยู่เสมอ เช่น แสงและเงาที่ทำให้เรามองเห็นถึงความแตกต่าง ทำให้รู้สึกได้ถึงความมีชีวิตชีวาและสมจริงมากยิ่งขึ้น